

## SUMARI

Va de noms!.....	9
El Torrent de Farà.....	13
Els Bellons .....	14
Cucurulls .....	15
Sallent de Solsonès.....	17
Torralta .....	19
El Venque.....	20
Rossells .....	21
Bertrans .....	22
Lluc .....	23
La Rovira de Lloberola.....	24
Masdenforn .....	25
La Malgosa.....	26
Pedrafità.....	26
La Masquita.....	27
Galinyó .....	28
Manonelles .....	28
Cabirols.....	29
Xoriguera.....	29
Povia .....	31
El Soler de Lloberola.....	32
El Folc de Lloberola.....	33
El Folc de Pinell.....	33
Les Cots de Sant Climenç.....	35
Graus .....	37

Llorens .....	37
Xarpell .....	40
La Codina de Madrona .....	41
El Terradet .....	41
Les Petges .....	42
Castellana .....	42
La Masia Cardona .....	43
Falconera .....	45
Masdauró.....	45
Puigcerner .....	47
Piquer.....	48
Els Camats .....	49
El Mosacó .....	51
La Xurubina .....	52
Puigenxeric.....	53
Formiguera.....	54
Les Escots .....	55
Cal Juanàs i altres cases de Sanauja.....	62
Les Aureres .....	67
La font de Xerrapetes .....	70
El Terme.....	72
Pinyol .....	73
Mas Fiter.....	74
Selvanera .....	78
Granollers.....	80
Guissona .....	81
El Castell de les Sitges .....	86
Florejacs .....	89
Massoteres.....	97
Salomons .....	98
Vallferosa .....	99
Talteüll .....	100
El Llençol de l'Estamariu .....	103
La Torre Combelles.....	105
Les Candemoles.....	108

El Puig Gros.....	110
Cervera.....	112
Freixenet de Segarra.....	117
L'Ondara .....	119
La Segarra.....	122
Vergós Guerrejat.....	128
El Bages .....	130
Martorell.....	132
El Penedès.....	135
L'Anoia .....	137
Sedó .....	139
L'Aranyó.....	141
Tàrrrega.....	142
Mollerussa .....	147
Utxafava.....	150
Artesa de Segre .....	152
El Gos.....	156
Salgar.....	168
El Segre.....	171
El Molí del Cava.....	182
El riu Ilaraugata .....	201
Masia Blanca, Masia Negra i cal Catí.....	206
Organyà .....	215
La vall d'Incles, el pic de Juclar i el Pui Tabaca.....	219
Peramea.....	227
Madrid, Toledo, Zamora i Segòvia.....	235
Amèrica.....	244
Ceres .....	250
Índex d'etimologies inèdites.....	255

## VA DE NOMS!

No us enganyeu. Va de noms i, si voleu, de topònims. Hi veureu desfilars l'explicació dels noms de lloc més propers de Sanaüja, que després s'aniran allunyant vers la resta de la comarca i altres de limítrofes. A més, farem una volada per terres de Castella, saltarem a Amèrica i finalment viatjarem al planeta nan Ceres, entre Mart i Júpiter. Es tracta de desentranyar el significat dels topònims, tasca sempre difícil i àrdua, de manera que no es poden ni triar. Surten els que surten i els altres hauran d'esperar algú que algun dia els pugui interpretar. Entre tot el món són milions els que segueixen tancats amb pany i forrellat. I d'aquí el títol de *Castell de focs* del present llibre, perquè tots aquests noms es posen a espetegar com el castell de focs de Sanaüja, ja prou famós, en què alguns petards se senten de prop i altres retronen molt enllà. També cal dir que aquests escrits estan replets de descobriments, aportats pel desxiframent de tants topònims, que són com documents històrics, i també de múltiples ocurrències i curiositats de tota mena.

I, com que va de noms geogràfics, m'ha semblat bé encapçalar el llibre amb la poesia d'un sanaügenic, gran coneixedor de la història local, com és Lluís Castany Vilaseca, perquè hi surt tota una munió de pobles i poblets de la nostra Segarra i que va guanyar el certamen de la Mare de Déu del Claustre de Guissona de l'any 2011:

## El nom de Maria a la Segarra

Des de migjorn a tramuntana  
de llevant fins a ponent  
el nom de Santa Maria  
a la Segarra hi és present.

En reconquesta guanyades  
les més importants parròquies  
a la Mare de Déu de l'Assumpció  
en el romànic, en són consagrades.

A Guissona i a Cervera  
a Ivorra i a Sanaüja  
a Saserra i a Llanera  
a Freixenet i Malgrat.

A Biosca i a l'Aguda  
a Montroig i Florejacs  
a Fonolles i Guardialada  
a Gàver i a Rubinat.

A Viver i a Malacara  
a Montfar i a l'Aranyó  
a Gramuntell i Sant Guim de la Plana  
a Civit i a Montlleó.

A Granyena i Granyanella  
a Tauladells i a l'Oluja  
a la Morana i Del Solà  
del Castell de Santa Maria  
a Sisteró i a Castellmeià.

Com a Mare de Déu us imploren  
per lliurar-los de tots mals  
us porten en processó per sequeres  
malalties, freds i aiguats.

Protegiu a les parteres  
i les estèrils són auxiliades,  
de la pesta i de la guerra,  
el mal temps i la pedregada.

Goigs us canten en alabança  
acompanyada de Déu infant  
i en vot de vila prometença  
que cada any us lloaran:

Mare de Déu de Saserra a Vallferosa  
Malacara a Estaràs  
Del Camí a Granyena  
i Verge de Maig a Gra.

Verge del Castell i Pla a Sanatüja  
de l'Aguda a Torà  
també del Pla a Biosca  
i de la Llet a Castell-Meia.

A Cervera, Mare de Déu dels Àngels,  
del Miracle i Coll de les Sabines  
Puríssima Concepció i Carme  
i Nostra Senyora de Montserrat.

Verge del Coll a Civit i Guardiola  
del Solà a Lloberola  
als Arquells de la Providència  
i a Salvanera de la Soledat.

Mare de Déu de la Gràcia a les Olujes  
de Bell-Vilar a Cisteró  
de Camp-real a Massoteres  
i de Santes Masses a Sedó.

Mare de Déu del Claustre a Guissona  
de Santa Maria a Malgrat  
Santa Maria a Ivorra  
Nostra Senyora a Rubinat.

Nostra Senyora del Carme a les Olujes  
del Roser a Hostafrancs i el Canós  
Montserrat a Tordera, Neus a Guardasivenes  
i a Ribera d'Ondara, Mare de Déu de Montlleó.

Si des de mil anys enrere  
la Segarra us venera amb devocions  
sigueu, oh Maria!, l'estel-guia  
d'aquesta i de properes generacions.

## El Torrent de Farà

Vet aquí un topònim que es mereix ser el primer per la seva absoluta antiguitat i per ser hebreu, que és tant com dir iber, diguem-ho ja de bon principi. És un torrent que pocs sanaüjans coneixen, potser només el Josep Fornell de la Baixa que me'l va dir en una trobada fortuïta a la Greens de Ponts ja fa molts anys, i encara sort que ve indicat en els mapes cadastrals, segurament gràcies a la informació que ell donaria als treballadors de camp de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, ICGC per les seves sigles, sense el qual, diguem-ho també de bon començ, no hauria estat possible aquest llarg periple per alguns topònims de Catalunya, tan ben recollits per aquesta entitat única. Les gràcies més sinceres. Bé, també coneix el torrent de Farà el Sergi Jovell Clavé, un noi de Sanaüja i renebot que, com a llicenciat de Geografia, també l'atreuen els topònims. I a qui no? Aquest petit torrent es troba a la masia del Munt i baixa pel cantó obac fins a la font de l'Àlber o de l'Aube, com diu tothom. El nom d'aquest petit torrent és una autèntica relíquia del passat més llunyà i no es comprèn com ha pogut arribar fins als nostres dies, potser tal volta a través de les escriptures de propietat. El nom de Farà ve de l'hebreu *far*, que significa 'brau' al peu de la lletra, o sigui, 'bou', 'toro', i que al pronunciar-lo lentament ens recorda tanmateix el buf del brau quan abaixa l'enorme testa per envestir l'enemic. Ja es veu que *Farà* té una morfologia que recorda el nom de *Torà*, clarament hebreu, com vam veure, el qual, no obstant això, no vol pas dir 'toro' com seria d'esperar i tal com ho dona a entendre l'escut de la Molt Noble Vila de Torà, sinó que el brau ha resultat ser l'altre: el Torrent de Farà. Ara bé, amb això no n'hi hauria pas prou per a dir que Farà vol dir 'brau' o 'braus', en plural, si no fos perquè el Torrent de Farà, que voldria dir el torrent dels *braus*, encara conserva avui els braus que li van valdre aquest nom, que a través de mil·lennis ha arribat fins als nostres dies, ja a punt d'extingir-se per sempre. Aquests braus encara avui es poden veure i admirar, no endebades estan fets de pedra forta. Al cim de Cantaperdiu, vora el Munt, hi trobarem unes grosses roques solitàries que són els braus veritables a què fa al·lusió el nom del nostre torrent, encara que podria ser que es referís també a uns altres braus de pedra que, no tan espectaculars, s'arreglaren a la vora de tan petit com ínclit torrent. En tots els casos es tracta només de bous jacents, sense banyes, ni cua, ni potes, representats sols amb la forma del cap i la gran corpenta taurina. És la figura del bou sacrificat, jacent i sense vida. Si aquesta forma de brau només es donés en una roca o dues, es podria objectar que és pura casualitat o fantasia, però es repeteix una i altra vegada en moltes roques del nostre entorn, particularment a les terres encara verges

del Solsonès i de la llarga serra de les Agudes. Un dels exemples més clars es troba en aquesta mateixa contrada del torrent de Farà en una roca que hi ha molt a la vora del camí de la Malgosa, tot pujant a l'esquerra, més amunt de la font de l'Àlber. Tot això ens remet al temps en què es donava culte als braus, el qual hauria començat uns 4.000 anys aC en l'era zodiacal del Taure. Després va venir la del Marrà, en grec Àries, i a continuació l'actual que és la de Piscis o Peix, que en certa manera coincideix amb l'era del cristianisme i que s'hauria d'acabar d'aquí a uns 500 anys per donar pas a l'era d'Aquari, que tanta remor està fent ja ara en determinats cercles esotèrics. Cada era zodiacal consta aproximadament de 26.000 anys, que és una dotzena part del que triga l'eix terrestre a girar damunt d'ell mateix, com l'eix de la baldufa inclinada, i que en el cas de la Terra suma 26.000 anys, però ja es comprèn que totes aquestes presumptes eres no tenen uns límits rigorosament matemàtics en el terreny cultural i religiós, encara que el tinguin astronòmicament parlant. El nostre país està ple de roques zoomòrfiques, però amb uns animals representats d'una manera tan estilitzada que ens han passat totalment desapercibuts fins avui. Abunden braus, serps, àligues... Des d'aquí invitem a descobrir-los de bell nou i a conservar-los abans no siguin destruïts per les implacables màquines excavadores, com ja ha passat amb molts per culpa de les malvades boïgues. No obstant, la gent d'abans ho havien entrellucat bé i d'aquí ve que no poques d'aquestes roques vagin associades al nom de l'animal corresponent, com és el cas del Torrent de Farà, que té un nom molt ben guanyat. En alguns d'aquests braus megalítics del Torrent de Farà hi ha dues lloses dretes al bell mig de la part davantera, que algú les hi devia col·locar per posar-hi arnes, a primera vista; del contrari, n'hi hauria per pensar que servien per a posar-hi les ofrenes al déu Brau i aleshores sí que serien un miracle de conservació fins als nostres dies.

## Els Bellons

És una magnífica masia de Sallent, molt ben encarada al sol i la darrera del Solsonès, ja que es troba a la cota més baixa d'aquesta comarca que mor aquí a Sallent a 420 m, després de baixar del Pedró dels Quatre Batlles de 2.383 m. d'altitud, dalt la serra de Port del Comte. Doncs, bé, ara va d'abelles, però no de totes, sinó només de l'abella mascle, coneguda per l'abegot o abellot en els noms actuals, però que en aquell temps se n'hauria dit *abelló* i d'aquí vindria el nom dels Bellons. Al primitiu *Abellons* li va caure la *A* inicial per pura afèresi, per quedar en *Bellons*. En català passa sovint. Així que cal dir *els Bellons* i no pas *els Bullons*, que de fet és el nom d'una altra masia del Solsonès. Més amunt dels Bellons, a l'esquerra del camí, despunten per la



seva majestuositat tota una renglera de roques massisses i dretes, molt fines i molt amples de dalt, com traient pit, i que es van aprimant cap a baix, les quals volen representar el mascle de les abelles. També es podria dir que són borinots, però el topònim ens diu que són el mascle de les abelles. N'hi ha alguna que encara conserva al capdamunt la grossa llosa circular de forma lenticular, que vol representar la testa de l'abel·lot. Si totes el tinguessin, faria temps que s'hauria vist clar que es tractava dels *Abellons*. Segurament van ser estimbades amb l'arribada del cristianisme a aquestes terres, el qual hi va veure uns ídols pagans que calia destruir i esborrar de la memòria, com així va ser.

Tanmateix, val a dir que a Torà hi ha la masia de Bells, que s'explica de la mateixa i exacta manera. És a prop d'unes roques zoomòrfiques que volen representar la figura de les abelles mascles, en aquest cas anomenades *Abells*. Són a la part de ponent, al cim del serrat, ja molt desfigurats, però encara drets com ells sols, en nombre de dos o tres. Per altra part, constatem la presència de tot un eixam d'abelles a la banda de llevant, en un seguici molt llarg de roques perfectament arrengrerades damunt el torrent de Bellera, en l'indret on hi ha també una masia deshabitada coneguda també per la Bellera, situada a l'endemig del punt d'unió entre el torrent de Bellera i la rasa de Peracamps, per anar a parar tots dos al riu Llanera, que passa per Torà. Tant al torrent com a la masia, el nom de la Bellera els ve de l'eixam d'abelles representat en aquelles estranyes roques i, com és lògic, també hauria perdut la primera síl·laba vocal, degut al fet de confondre's amb l'article *la*: *l'Abellera* = *la Bellera*. El nom de Bells apar més arcaic que no pas el de la masia dels Bellons pel fet de no està precedit per l'article *els*, ja que se'n diu Bells a seques, i no de forma determinada com *els Bellons*. I ja veiem que el topònim dels Bellons ha estat un petard de tres espetecs, amb una masia cadascun: la pròpia dels Bellons, Bells i la Bellera, tots tres sense la A inicial que els pertocaria.

## Cucurulls

Vet aquí una altra masia de Sallent, que aguanta fort els embats del temps que ens ha tocat de viure. Què n'hi ha de gent que portaran aquest cognom, en plural o en singular, Cucurulls o Cucurull, i que ja no saben d'on els ve! Està situada dalt d'una cresta enfront del poble de Sallent. I mai més ben dit perquè en basc de cresta se'n diu *kukur* i del cant del gall *kukurrutu*. Per tant, el nom de Cucurulls és d'ascendència basca, la qual cosa ja concorda amb el fet que en aquestes contrades agrestes, com hem dit en el llibre *Athanàgia*, hi havia hagut el poblat de Biscarri, que vol dir 'el poblat basc': *Vasqu-erri*, i això encara que

les vocals no concordin, perquè com escrivia en frase lapidària Pascual Muñoz en el seu diccionari monumental del segle XIX, a propòsit de Boltanya, “el cambio de vocales arguye poco contra la identidad del nombre”. No és fàcil trobar en aquestes contrades properes a Sanaüja més noms d’arrel basca, fora d’aquests dos: el propi Biscarri i Cucurulls. A Peracamps caldria ressenyar la masia de Duàrria, que vol dir ‘damunt les ribes’, i que en definitiva és el mateix nom d’Andorra, com s’explica en el llibre *Recorregut toponímic per la Seca, la Meca i les valls d’Andorra*. Aquí hi ha un problema històric i filològic ardu i complex com ell sol. Com pot ser que en aquestes contrades hi habités un poble basc, diguem-ne residual, i com s’explica que hi hagi també noms hebreus o arameus, encara més abundants que no pas els bascos, en aquesta presumpta *reserva* basca? L’altre llibre, *Les arrels més antigues*, podria subministrar una hipòtesi de treball difícil d’acceptar per a la concepció moderna. Allí es diu ben clarament que l’eusquera va venir de les galàxies, portat a la terra pel déu Posidó, el qual es va amullerar amb una donzella hebrea de l’Atlàntida, dita Kleitó en el text de Plató sobre l’Atlàntida, la contrada on hauria viscut Adam després de ser expulsat del Paradís i on es va conservar més bé la llengua primitiva de la humanitat, ço és: l’hebreu, l’única parlada pels homes fins que després del diluvi, al temps de la torre de Babel, haurien sorgit les altres llengües per un misteri històric que encara resta pendent d’aclarir. En aquell temps postdiluvià, per un estrany decret, els homes i dones haurien estat obligats a parlar en una altra llengua, segons fossin les seves famílies i els seus països, tal com diu veladament la Bíblia en el capítol del Gènesi, de manera que les llengües, lluny de néixer per evolució, generació o degeneració o pur atzar, haurien estat inventades i imposades. En aquest supòsit, l’iber de la nostra Península seria una triple barreja de l’hebreu primitiu, primera llengua de l’Atlàntida, del basc que hi van portar els gegants atlants quan van dominar les nostres terres, heretat del seu pare Posidó, tal com diu Plató en el *Timeu* i en el *Críties dels Diàlegs*, i del català o protoespanyol que hi va aparèixer després, com a llengua nova que va correspondre a la península Ibèrica després de la desfeta de Babel, i que amb el pas del temps donaria lloc al castellà i portuguès, com a resultat del contacte del protoespanyol amb les dues anteriors, hebreu i basc, o del protoespanyol amb el basc exclusivament. D’aquí la necessitat cultural de preservar l’eusquera tant com sigui possible, a través de la ONU, com a patrimoni vivent de la humanitat i per les sorpreses que ens pot subministrar en l’esdevenidor d’aquí a pocs anys. Una llengua tan perfecta, com diuen que és l’eusquera, no pot haver nascut per pur atzar en una gent acantonada en contrades agrestes del Pirineu. I no cal dir que, si la llengua eusquera fou la llengua dels atlants, va ser també la llengua de la civilització que

va habitar el planeta Mart, no fa pas gaires milers d'anys, si és que encara no hi ha supervivents que la parlen refugiats a les entranyes d'aquell planeta, com ho suggereixen les restes de túnels que s'observen en tants punts de la seva superfície i els set forats misteriosos descoberts a la regió, que semblen claraboies que puguen de l'interior del planeta.

## Sallent de Solsonès

Abans se'n deia Sallent de Sanahuja i ara se'n diu Sallent de Solsonès. No diguem *del*, que no seria correcte, ja que dir *de* és un arcaisme que es vol conservar per raons de similitud amb el que es fa amb Sant Feliu *de* Llobregat, Josa *de* Cadí i tants d'altres, com els veïns Calonge de Segarra i Aguilar de Segarra en què diem amb tota naturalitat el *de* a seques. Tot el que es digui sobre Sallent serà poc, malgrat que el seu espetec toponímic és petit perquè ja sap tothom que *sallent* és un fòssil de la llengua que volia dir 'saltant d'aigua'. A tot arreu on hi ha un Sallent, no hi manca mai el seu salt d'aigua, com el Sallent de Manresa sobre el Llobregat, i per això algú ha proposat recuperar aquesta paraula per al llenguatge comú, com a sinònim de *saltant*. En el cas del nostre Sallent, podem presenciar el salt d'aigua a l'indret del cementiri, a baix a la ribera, molt graciós i ben fet. Més amunt, però, n'hi ha un altre de més gran i esgavellat als peus, això sí, del Barranc de Sant Jaume, on alguns hi saben veure ben marcades les petges del cavall de l'apòstol, quan es va estimbar per allí en brava lluita contra els moros. No endebades sant Jaume Matamoros és el patró de Sallent amb una devoció molt arrelada fins fa poc, com ho demostra també la capella veïna de Rossells, dedicada també al sant patró de les Espanyes, amb una imatge estrenada fa pocs anys en la qual apareix l'apòstol a cavall brandant l'espasa, com diu la llegenda que ho va fer tot apareixent-se en la batalla de Clavijo.

El més superlatiu de Sallent és la seva torre de factura lacetana i que, per tant, es remunta a molts segles abans de Crist. Cal dir que dalt el Castellvell de Solsona, segons consta per alguns gravats antics, s'hi aixecava una torre esvelta com la de Sallent. Ara només en queda el fonament ras, com un petit pou, però es pot comprovar que tant la circumferència de la seva base com les pedres treballades en sèrie, com també el gruix de la paret circular, presenten unes mides que coincideixen amb la de Sallent. Són obres lacetanes i pel que fa a la de Sallent era una torre lacetana que feia de duana amb el país ilerget. Allí tothom havia de pagar el dret de pas, fossin les persones o les mercaderies. No és sols una torre, sinó també un fortí amb una cambra interior en la qual encara no hi ha accedit mai ningú des del temps en què va

ser enderrocada. Aquesta torre no tenia entrades visibles, ni probablement cap finestra a mitja altura, com passava amb algunes, sinó que s'hi accedia, com diu Francesc Carreras Candi en la seva monumental *Geografia de Catalunya* a propòsit d'aquestes torres, falsament atribuïdes al temps de la Reconquesta, "per una amagada mina". On és? Probablement s'hi passava a través d'alguna beta d'argila, com la que es pot contemplar al dessota d'unes roques que hi ha a l'antiga era del ball, davant del cementiri i de l'església primitiva. Un dels murs del fortí, encara meravellosament intacte, és tota una obra d'enginyeria en pedra picada, com ho és tota la torre que resta. Els carreus ben arrengrats estan arrodonits per evitar que s'hi clavessin els garfis per escalar la fortalesa. Dir que aquesta torre pertany al segle x i que la van bastir en temps de la morisma és una lleugeresa. Forma part principal de la seguida de torres que anaven des del Cinca, a Torreciutat, fins al Llobregat, després de passar pel Montsec i per la serra de les Agudes, marcant d'aquesta manera la frontera entre la Catalunya Vella de la muntanya, que era la Lacetània, l'origen de la qual es perdia ja llavors en la foscuria dels temps, i la Catalunya Nova de la plana, on hi havia l'ample país dels ilergets, que començava justament a l'antiga Athanàgia, avui Sanaüja, a tocar de la duana de Sallent. Per això aquelles paraules del rei Jaume I dient: "Pau e treva perdurables de Cincha fins a Salses establim" (Diccionari Alcover-Moll: *Cinca*).

La torre de Sallent apar avui com el testimoni mut que va presenciar com passaven pel seu davant tot un reguitzell dels millors generals haguts a la història: el cartaginès Anníbal, els germans Gneu Corneli i Publi Escipió al principi de la conquesta romana, més tard Cèsar i Pompeu, que van enfrontar-se a la plana de Lleida en la guerra civil de l'Imperi, i abans d'aquests dos el gran general Cató, que va consolidar definitivament la conquesta romana de la Península i molt especialment a la Lacetània o Laketània, avui Catalunya. Enviat pel Senat romà amb aquesta missió precisa, va sotmetre els lacetans (cosa per la qual va ser rebut triomfalment amb tots els honors a Roma) per tant els catalans, i, conquerint la seva capital que, segons Tit Livi, "era més llarga que no pas ampla" i que alguns historiadors han atribuït a l'antiga Xelsa, avui Solsona, i altres a Cervera per allò de ser més llarga que no pas ampla. Això s'esdevenia l'any 195 abans de l'era cristiana, quan ja havien passat uns quants anys de la destrucció de l'heroica Athanàgia, ocorreguda l'any 218 aC o a principis del 217. Llavors, el general Cató, tot venint de Xelsa o potser de Bergidon, Berga, per prosseguir la seva conquesta per tot Espanya, passaria inevitablement per Sallent de pas cap a Ilerda i d'allí cap a l'interior d'Espanya. I ja hauria trobat l'antiga Athanàgia en runes. I, com que Livi diu que el general Cató va fer enderrocar

més de 900 castells durant tota la seva campanya peninsular, no cal dubtar que ell va ser el responsable que avui la torre de Sallent no es pugui presenciar en la seva integritat. No és lògic que una torre de la seva fortalesa estigui esberlada de dalt a baix des de fa segles i que una meitat hagi caigut i l'altra es mantingui tan fresca com el primer dia. Tot fa pensar que va ser enderrocada pel regiment d'enginyeria que duia el general Cató per aquests afers i que no mancava en cap exèrcit romà, dedicats a enderrocar muralles i forteses amb potents ariets i altres artefactes. Fem vots també perquè la torre de Sallent sigui estudiada detingudament per fora i, en especial, per dintre ja que es tracta d'un autèntic búnquer de l'època lacetana, que és tant com dir *katalana*, d'abans de Crist. Moltes coses es podrien dir encara de Sallent, com dels seus senyors feudals relacionats possiblement amb els templers i sobretot la imatge de la seva Mare de Déu, la millor de tot el gòtic català, feta d'alabastre, la qual es pot observar a Barcelona en el Museu Nacional d'Art de Catalunya.

## Torralta

La masia de Torralta es troba molt enlairada al damunt de Sallent. El seu nom indica clarament que allí hi havia hagut una torre alta, molt abans que la masia li prengués el nom. Si aquesta era la *torre Alta* voldrà dir que n'hi havia una altra de Baixa, o sigui, l'actual de Sallent. La de Torralta devia estar força enlairada i no cal dir que es trobava al damunt del petit i enigmàtic turó, a tocar de la masia, on hi ha restes de pedres treballades que fan pensar en una construcció molt antiga. El general romà Juli Cèsar tot passant per Sallent va tenir ocasió de contemplar també aquesta Torre Alta i les altres que hi havia escampades pel pla de Sanaüja i d'aquí que al capvespre agafés el *bolígraf* i fes aquest apunt en el seu quadern que després es va convertir en el famós *Comentari de la Guerra Civil*, i que diu així:

A causa de les freqüents incursions dels forasters, tots els llocs allunyats de les ciutats estan dotats de torres i de forteses, com a l'Àfrica, cobertes amb terrat i no amb teulades; a l'ensem, hi ha espiells, d'on per la seva altura se descobreix molta terra (Francesc Carreras Candi, *Geografia General de Catalunya*, II, p. 798).

La torre de Torralta complia la missió imprescindible d'enllaçar amb la de Sallent, la qual estava massa enclotada per a poder rebre i emetre senyals directament entre ella i la metròpoli, que era Setells, és a dir, Solsona. Aquesta torre de Torralta, tan majestuosa com seria, la faria enderrocar també el general Cató tot passant per Sallent, aquesta del tot.

## ÍNDEX D'ETIMOLOGIES INÈDITES

abella, 232	Baldomar, 179	Cardona, 43	Feixona, 132
Agramunt, 70	Balinyó, 217	Carroi, 164	Flamicell, 227
Aguda, 52	Barcelonès, 187	Castellana, 42	Fígols, 218
Albagés, 131	Bells, 15	Castellmeià, 213	Florejacs, 89
Alcover, 191	Bellera, 15	Catí, 206	Folch, 33
Alòs, 179	Bellons, 14	Cava, 182	Folkestone, 33
Alsamora, 241	Bergós, 183	Ceres, 250	formiga, 54
Amèrica, 244	Bertrans, 22	Cervera, 112	Formiguera, 54
Àneu, 162	Biosca, 28	Codina, 41	Freixedo, 119
Anglaterra, 23	Biota, 184	Collpicó, 228	Freixenet, 117
Anoia, 137	Biots, 185	coma, 189	Galinyó, 28
Antona, 176	Biscarri, 15	Comacanya, 189	Garantes, 197
Aran, 163	Boada, 179	Combelles, 105	Garganter, 185
Aranyó, 141	Boadella, 179	Compostel·la, 107	Garrons, 214
Àreu, 162	Boet, 163	Cots, 35	gat, 152
arèvac, 145	Bordell, 185	Coure, 162	Gatnau, 185
Arfà, 40	Botines, 173	Cristió, 35	gel, 227
Ariet, 182	Brasil, 246	Cucurulls, 15	Genil, 196
Arn, 34	Bretanya, 22	Cudós, 154	Gos, 156
Artesa, 152	Bretui, 232	Duero, 240	Granada, 196
Àrtic, 244	Brics, 175	Duàrrria, 16	Granollers, 80
Ascerris, 127	Cabirols, 29	Enforcants, 22	Graus, 37
Àssua, 165	Cabó, 215	Esclopets, 187	Guarda-si-venes, 102
Aureres, 67	Calabuig, 195	Escots, 55	Gubianes, 243
Avellanet, 232	Camats, 49	Espadella, 178	GUILS, 228
Baell, 178	Canadà, 245	Fages, 132	Guissona, 81
Bagà, 131	Candemoles, 108	faig, 132	Horta, 228
Bages, 130	Cantó, 228	Falconera, 45	Hortons, 228
Bajona, 132	Canturri, 228	Farà, 13	Igualada, 137

Ilaraugata, 201	Mirambell, 187	pit, 73	Sidamon, 233
Ilercavons, 206	Mollerussa, 147	Piteu, 34	Sitges, 86
Incles, 219	Montsonís, 170	planeta, 105	Soler, 32
Índia, 250	Montbui, 137	Pompúries, 199	Solsona, 133
indigets, 250	Montcortès, 232	Portugal, 240	Sort, 230
Itàlia, 240	Montmagastre, 176	Povia, 31	Suert, 170
Juanàs, 62	Mont-rebei, 242	Preixana, 119	Sunyer, 36
Juclar, 219	Mosacó, 51	préssec, 63	Tabaca, 219
Labansa, 69	Mu, 177	Puig-enxerich, 53	Tajo, 238
llimona, 105	Nargó, 216	Puigcerner, 47	Tarambó, 212
Llobera, 26	Narieda, 217	Puig-reig, 200	Tàrrega, 142
Lloberola, 26	Noguera, 185	Quaresma, 221	Terme, 72
Llobregós, 183	Nou, 185	Quitim, 248	Terradet, 41
Llorenç, 37	Numància, 69	Refet, 193	Tirrena, 82
Lluc, 23	Ondara, 119	Reig, 200	Toledo, 235
Madrid, 235	orca, 219	Reinés, 200	Tona, 176
Malagastre, 176	Organyà, 215	Ribelles, 1006	Torà, 13
Malgosa, 26	Ortedó, 228	Rodamilans, 189	Torralta, 19
Mallol, 34	Ortoneda, 228	Rossells, 21	Torreadella, 178
Mallorca, 219	Osca, 28	Rovira, 24	Torrenbrú, 185
Manonelles, 28	Pa de Sucre, 246	Rubió, 175	Tudela, 184
Martorell, 132	pagès, 83	Rubira, 24	Urgell, 227
mas, 27	Palència, 69	Rússia, 22	Utxafava, 150
masia, 27	Pampa, 84	Sabadell, 178	València, 69
Masdauró, 45	Passeres, 189	Salgar, 168	Vallferosa, 99
Masdenforn, 25	Pavia, 32	Salomons, 98	Vedella, 178
Masquita, 27	Pedrafita, 26	Sallent, 17	Venque, 20
Massanés, 209	Penedès, 135	Sancho, 179	Vergós Guerreat, 128
Massoteres, 97	Peramea, 227	Sanç, 179	Vulcà, 252
Matamala, 176	Perillons, 188	sant, 179	Xalagues, 170
Meià, 213	Perot, 186	sedetans, 144	Xamora, 241
Meix, 212	Perotillo, 186	Sedó, 139	Xarpell, 40
Meixa, 212	Petges, 42	Segarra, 122	Xe, 192
melocotón, 63	Picó, 228	Segòvia, 235	Xerill, 194
Menorca, 219	pietat, 73	Segre, 171	Xerrapetes, 70
merita, 198	Pinell, 185	Selvanera, 78	Xoriguera, 29
Merites, 198	Pinyol, 73	Senill, 193	Xurubina, 52
mesa, 19	Piquer, 48	Senillosa, 193	Zamora, 235
Mesquita, 179	Pirineus, 222	Serrateix, 132	Zorro, 22

© del text: Jaume Clavé Cinca, 2019  
© de les fotografies: ???  
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2019  
Sant Salvador, 8 — 25005 Lleida  
[www.pageseditors.cat](http://www.pageseditors.cat)  
[editorial@pageseditors.cat](mailto:editorial@pageseditors.cat)  
Primera edició: setembre de 2019  
ISBN: 978-84-1303-124-8  
DL: L 894-2019  
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L  
[www.bobala.cat](http://www.bobala.cat)

◀ imprès a **Lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <[www.cedro.org](http://www.cedro.org)>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.